निषङ्गथि पु० नि+सन्ज–भावे गथिन् कुत्वम् । समाश्लिष्टे भज्ज्वट्० ।

निषङ्गधि पु० निषङ्गः खड्गः धीयतेऽस्मिन् धा–आधारे कि १खड्गपिधाने कोशे (खाप्) "आतुरस्य निषङ्गधिः" यजु० १६।१० "निषङ्गः खड्गः स धीयतेऽस्मिन्निति निषङ्गधिः कोशः" वेददी० ।

निषङ्गिन् त्रि०निषङ्गोऽस्त्यस्य इनि । १धनुर्द्धरे अमरः । नि+सन्ज–घिणुन् । २तूणीरे शब्दार्थचि० ४खड्गधारिणि च "नमो नमो निषङ्गिणे कक्षभाय स्तेनानां पतये" यजु० १६ २० "निषङ्गिणे खड्गधारिणे" वेददी० । "निषङ्गप्रस्त्री धनुर्द्धरः" इत्यमरे पाठात् निषङ्गीन इति शब्दक० उक्तिः प्रामादिकी अत्राप्यत्वञ्च चिन्त्यम् । ५निषङ्गान्तसङ्गयुक्ते च "स्याणौ निषङ्गिण्यनघि शयं पुरः" माघः "निषङ्गिणि सङ्गे अनघि" मल्लि० ६तूणीरवति च "रथी निषङ्गी कवची धनुष्मान्" रघुः । ७धृतराष्ट्रपुत्रभेदे पु० "कवची निषङ्गी दण्डी दण्डधारो धनुर्धरः" भा०आ० ६७अ० तत्पुत्रोक्तौ ।

निषण्ण त्रि० नि+सद–कर्त्तरि क्त । उपविष्टे "संनिषण्णा सितासने" सरस्वतीध्यानम् । "निषण्णा पङ्कजे पुण्या नमो देव्यै त्रिया इति" ति०त० । स्वार्थे–क । तत्रार्थे त्रि० संज्ञायां कन् । सुनिषण्णके शाकभेदे शब्दरत्ना० ।

निषतृण्णु त्रि० नि+सद–बा०त्नु । निषण्णे "निषतृण्णुं च यः सरीसृपम्" ऋ०१० १६२ २

निषद् स्त्री निषीदत्यस्याम् नि+सद–आधारे यङ् । १यज्ञदीक्षायाम् "या वै दीक्षा सा निषत् तत्सत्यं तदयनं तत्प्रायणम्" शत०ब्रा०३ ६ ७ २ निषीदति नेद्यत्वेन देवता अत्र आधारे क्विप् । २वेदवाक्यविशेषे "यं वाकेष्वनुवाकेषु निषत्सूपनिषत्सु च । स्टथन्ति यत्कर्मोक्तम्" भा० शा० ७७ अ० । "वाकेषु मन्त्रेषु सामान्यतः कर्मप्रकाशकेषु अनुवाकेषु मन्त्रार्थविवरणभूतेषु ब्राह्मणवाक्येषु निषत्सु कर्माङ्गावबद्धदेवतावज्ञानवाक्येषु उपनिषत्सु केवलात्मप्रापकेषु स्टथन्ति ध्यायन्ति" नीलक० । सम्प० भावे क्विप् । ३उपसदने स्त्री "अभिस्वरा निषदा गा अवस्रवः" ऋ० २ २१ ५ "निषदा उपसदनेन" भा० । नि+सद–कर्त्तरि क्विप । ४उपवेष्टरि निषद्वरशब्दे दृश्यम् ।

निषदन न०निषीदत्यत्र आधारे ल्युट् । १गृहे शब्दार्थचि० । २उपवेशनस्थाने च "निक्रमणं निषदनम्" यजु०२५।३८ "निषदनमुपवेशनस्थानम्" वेददी० । भावे ल्युट् । ३स्थितौ "अन्यत्रे वो निषदनम् पूर्वे वो वसतिस्कृता" यजु० १२। ७९ "निषदनं स्थानम्" वेददी० । निषीदति पापकमत्र ल्युट् । ४निषादे पु० "निषादः कस्मान्निषदनो भवति निषद्यत्यत्र पापकमिति" निरु० २ ८

निषद्या स्त्री निषीदन्त्यस्याम् जनाः नि+सद–आधारे क्यप् । १पण्यविक्रयशालायां (हाटशाला) २हट्टे अमरः ३क्षुद्रखट्वायाञ्च शब्दार्थचि० "केचित् गुर्वीमेव संयन्निषद्याम् क्रीणन्ति स्म प्राणमूल्यैर्यशांसि" माघः ।

निषद्वर पु० नि+सद–क्विप् निषद् आवरणं तां इयाति इ–अच् वरः आवरकः इत० । जम्बाले १कर्दमे अमरः । नि–सद आधारे बा० वरच् । क्विपात् ङीष् । २निशायां स्त्री मेदि० । उभयत्र हि गतेर्निषद्यत्वात् तथात्वम् । इत० । ३निषद्वामुपवेष्टुं वरे श्रेष्ठे इषभेदे "निषद्वरं इषभं नर्यापसम्" यजु० २८।४ "निषीदन्ति निषद् उपवेष्टारस्तेषां वरम् श्रेष्ठम् इषभम्" वेददी० ।

निषध पु० पर्वतभेदे स च त्रि०शि० उक्तो यथा

"तस्मादेषामिमगिरिरुदन्वेन्मूर्धोऽस्य तस्मात् तस्मान्यो निषध इति ते सिन्धुपर्यन्त दैर्घ्याः" । एवं त्रिशादुदगपि पुरात् पद्मकञ्चनीला वर्षाण्येषां जगुरिह बुधा अन्तरे द्रोणिदेशान् । भारतवर्षमिदं ह्युदगस्मात् किन्नरवर्षमतो हरिवर्षम्" भू० "अतो तस्मात् उत्तरतो हिमवान् नाम गिरिः पूर्वं सिन्धुपर्यन्तदैर्घ्योऽस्ति । तस्योत्तरे हेमकूटः, सोऽपि समुद्रपर्यन्तदैर्घ्यः । तथा तदुत्तरे निषधः" । तेषामन्तरे द्रोणिदेशा वर्षसंज्ञाः, तत्रादौ भारतवर्षम् । तदुत्तरं किन्नरवर्षम् । ततो हरिवर्षमिति" प्रमिता० । स च किंपुरुषवर्षस्य सीमापर्वतः यथाह भाग० ५।१६। १०श्लो० । "एवं दक्षिणेनेलावृतं निषधो हेमकूटो हिमालय इति प्राणायता यथा नीलादयः । अयुतयोजनोत्सेधा हरिवर्षकिंपुरुषभारतानां यथासंख्यम्" । सूर्यवंश्ये रामात्मजकुशस्य पौत्रे २रूपभेदे "अतिथिस्तु कुशाच्छ्रेष्ठे निषधस्तस्य चात्मजः" हरिवं १५अ० । "स (अतिथिः) नैषधस्यार्थपतेः सुतायाम् उत्पादयामास निषिद्धशत्रुः । अनूनसारं निषधाभिधानेन्द्रात् पुत्रं यमाहुर्निषधाख्यमेव" रघुः । चन्द्रवंश्ये ३जनमेजयान्तरस्यात्मजभेदे "जनमेजयस्य तनयाः सुविख्याता महाबलाः । धृतराष्ट्रः प्रथमजः पाण्डुर्बाह्लीक एव च । निषधश्च महातेजास्तथा जाम्बूनदो बली" भा०आ०९४अ० । ४देशभेदे पु० ब०व० । "प्रश्ना